

ПРОМИСЕЛ

УДК 639.2.05

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИЛОВУ РИБИ У ВОДОЙМАХ УКРАЇНИ

¹*Шкарупа О.В.* – старший викладач

¹*Марценюк Н. О.* – к. с.-г. н., доцент

²*Плічко В.Ф.* – заступник начальника управління організації рибальства, аквакультури та наукового забезпечення галузі; начальник відділу організації промислового рибальства Держрибагенства

¹*Марценюк В.П.* – к. с.-г. н., доцент

¹*Національний університет біоресурсів та природокористування України*

²*Державне агентство рибного господарства України*

Проаналізовано динаміку вилову риби у водоймах України за останні 3 роки. Представлені кількісні та вартісні показники різних видів риби. Установлено, що за останні 3 роки вилов риби в Україні поступово збільшився порівняно з 2015 р. на 5,6 тис. тонн. Із внутрішніх водойм вилов у 2017 р. становив 42,176 тис. тонн (50,2% від загального вилову). Аналіз вилову гідробіонтів останніх років показав, що доля вилову риби у внутрішніх водоймах постійно збільшується. Основними видами за об'ємами вилову в Україні у внутрішніх водоймах є коропові (карась, товстолоби, короп); у морських водоймах – бички. Подана оцінка сучасного стану рибної галузі, визначені шляхи подальшого розвитку.

Ключові слова: внутрішні водойми, вилов риби, прісноводні та морські види риби, споживання.

Постановка проблеми. Добування водних біоресурсів в Україні в останні роки характеризується стабільністю. Із метою забезпечення населення України високоякісною рибною продукцією завданням працівників рибного господарства країни є створення належних умов для збільшення обсягів вилову риби та поліпшення організації праці й матеріального забезпечення в господарствах. Таким чином, узагальнення й аналіз наявної інформації є актуальним питанням. Запропонована стаття розширить обізнаність фахівців про специфіку морського й прісноводного вилову риби України.

Представлений огляд може бути використаний у науковій та освітній діяльності, а також для розвитку міжнародного співробітництва.

Матеріали та методи досліджень. Здійснювався порівняльний і статистичний аналіз вилову у 2015–2017 роках згідно із загальноприйнятими методиками. Вивчалася динаміка вилову риби в Україні та сучасний стан рибної галузі в цілому. Дослідження проводили із застосуванням монографічного, економіко-статистичного й інших методів.

Результати досліджень. Рибальство України до 2013 року було орієнтоване на морський та океанічний вилов риби. Добування водних біоресурсів у внутрішніх водоймах України у 2013 році становило 45,695 тис. тонн, або 20,24% загального вилову; у виключній (морській) економічній зоні України й інших держав – 180,107 тис. тонн (79,76%). У зв’язку з утратою Криму й старінням океанічного флоту у 2014 році різко знизився вилов риби Україною до 91,252 тис. тонн. Частка океанічного вилову, як і раніше, переважала й становила 56,6%. У подальші роки вилов риби Україною поступово знижувався. Тільки у 2017 році вдалося стабілізувати ситуацію з виловом риби (таблиця 1, рис. 1) [1].

Таблиця 1. Динаміка вилову водних живих ресурсів, т [5-6]

Роки	За видами водойм					Зокрема риба
	Усього	у внутрішніх водних об’єктах	у виключній (морській) економічній зоні України	у виключних (морських) економічних зонах інших держав	у відкритому морі	
2013	225 802	45 695	78 848	96 578	4681	216 354
2014	91 252	39 612	22 181	20 263	9196	80 958
2015	88 552	38 507	34 205	15 840	–	73 963
2016	88 443	40 754	40 335	7354	–	78 490
2017	94 200	42 176	42 520	9504	–	81 875

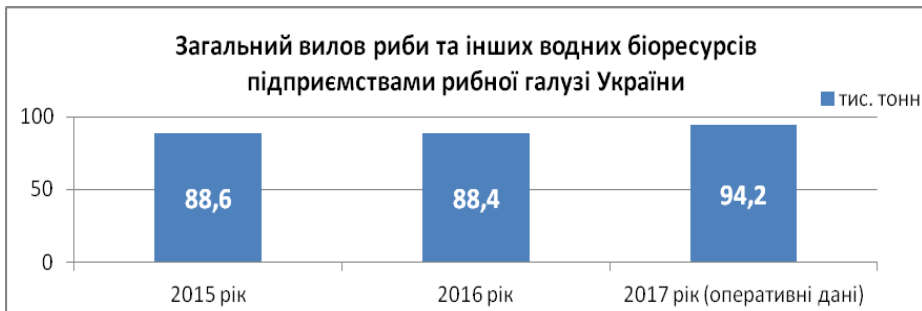

Рис. 1. Вилов гідробіонтів у 2015–2017 рр.

Більшість організацій рибної галузі України – це невеликі фірми. Зникнення великих рибодобувних підприємств є однією з головних причин виходу українського рибальського флоту з відкритих районів Світового океану, оскільки організація й проведення морського експедиційного

промислу під силу лише великим, фінансово стійким рибальським підприємствам. Це ж стало й однією з основних причин практично повного припинення поновлення рибодобувного флоту, що виразилася в недостатньому обсязі в компаній власних коштів і відсутності кредитів на такі цілі.

Таблиця 2. Іхтіофауна країн світу

Країна	Морські риби	Прісноводні риби	Усього
Білорусь	0	39	39
Молдова	0	59	95
Казахстан	7	94	101
Грузія	24	76	100
Україна	46	116	162
Йорданія	207	30	237
Ліван	307	24	331
Великобританія	366	98	464
Ізраїль	537	59	596
Канада	652	211	863
Єгипет	742	108	850
РФ	573	389	962
США	2137	946	3083
Австралія	4051	338	4389

Старіння океанічного флоту, розвиток аквакультури та потреба забезпечення населення свіжою рибною продукцією призвели до росту вилову риби у внутрішніх водоймах. Спостерігається поступове збільшення частки вилову у внутрішніх водоймах. Згідно з іхтіологічними дослідженнями, у водоймах України мешкають 162 види риб. Іхтіофауна представлена здебільшого представниками прісноводного комплексу (116 видів) і 46 видами морських риб [2, с. 86–89, 4, с. 43–45]. Кількісне порівняння іхтіофауни України з іхтіофауною інших країн показано в таблиці 2 [3, с. 10].

Передовими у вилові в останні три роки були підприємства двох регіонів – Запорізької й Одеської областей. За розглянутий період показники вилову в цих регіонах зазнали змін. Вилов риби Запорізької області майже не змінився: із 22 522 тонн у 2015 р. збільшився до 25 429 тонн у 2017 р.; в Одеській області вилов у 2017 р. становив 10 933 тонни, але порівняно з 2015 роком (8832 тонни) спостерігаємо збільшення цього показника майже на 25%. У Миколаївській області вилов риби у 2017 р. збільшився порівняно з попереднім роком на 569,5% і становив 10 572 тонни (рис. 2).

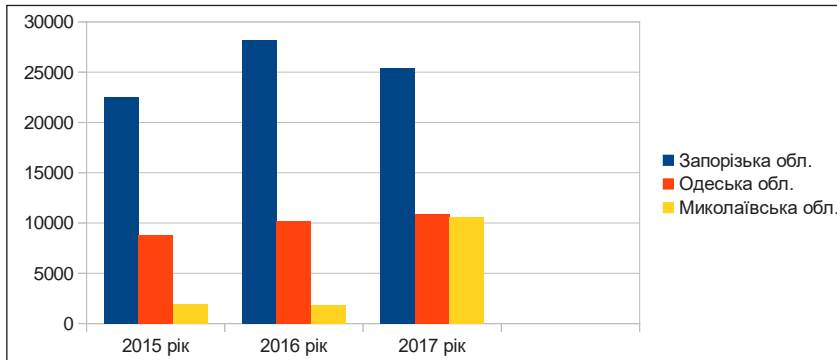

Рис. 2. Показники вилову риби за основними регіонами

За даними Держкомстату, порівняно з відповідним періодом 2014 р. розподілення вилову риби за морськими і внутрішніми водоймами зазнало значних змін (рис. 3 і 4).

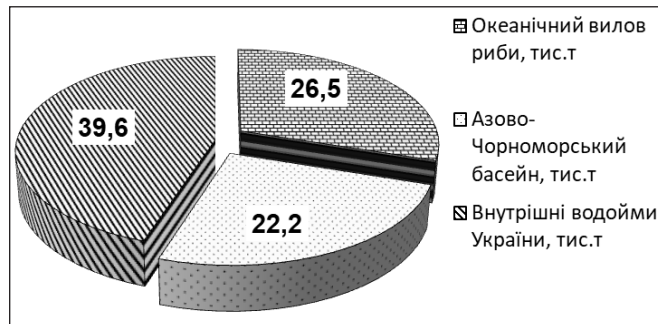

Рис. 3. Розподілення вилову риби за водоймами у 2014 р.

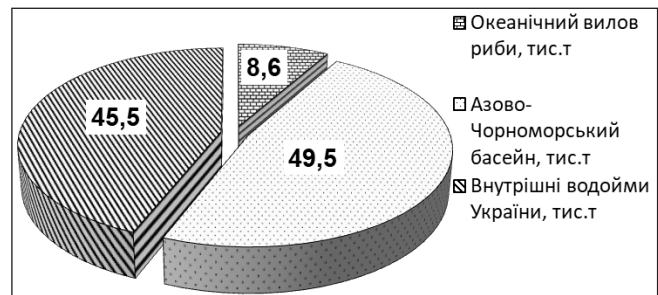

Рис. 4. Розподілення вилову риби за водоймами у 2017 р.

Аналіз розподілення вилову риби за водоймами показує значне збільшення вилову в Азово-Чорноморському басейні (на 100%), незначне

збільшення у внутрішніх прісноводних водоймах (на 8%) і зниження майже на 300% океанічного вилову риби. Основний вилов припадає на підприємства, розташовані в Азово-Чорноморському басейні (45,9 тис. т).

Із внутрішніх водойм у 2017 році було виловлено 45,5 тис. т., що становило 44,5% від загального вилову. Із прісноводних водойм було виловлено 42,7 тис. т. Основну масу вилову з прісних водойм формували ставові господарства та вилов із водосховищ, де в сукупності виловили майже 38,5 тис. т, що становило 84,6% (рис. 5).

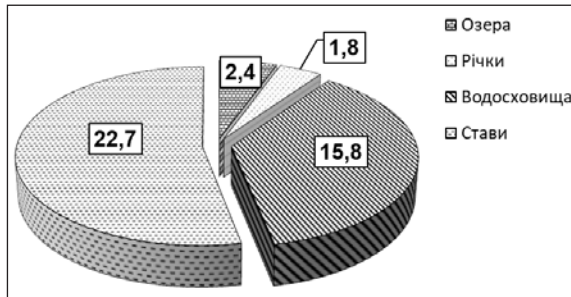

Рис. 5. Розподілення вилову риби в прісноводних водоймах України у 2017 р.

Загальна кількість виловлених гідробіонтів становила 94,2 тис. т. Із них риба займає майже 90% (34% – це океанічні та морські види (28,455 тис. т); 48 % – прісноводні (39,523 тис. т) і 18 % – прохідні риби).

Основними об'єктами прісноводного комплексу були коропові види риб. Коропових риб було виловлено у 2017 році 36,4 тис. т, із них основна маса – карась (9,4 тис. т, 26%), товстолоб (9,1 тис. т, 25%), короп (сазан) (9,0 тис. т, 24,9%). Інші види коропових займали у структурі вилову всього 24%. На тлі зменшення вилову товстолоба на 17% порівняно з 2016 роком слід відмітити, що вилов таких риб, як в'язь, лин, чехоня та рибець, збільшився в 2017 р., порівняно з 2016 р., у 1,5–3 рази.

Збільшився вилов хижих прісноводних риб, найбільше було виловлено судака (1091 т), щуки (332 т), сома (327 т) та окуня (432 т) (табл. 3).

Таблиця 3. Обсяг добування об'єктів рибальства у внутрішніх водоймах, тонн

Прісноводні риби	2015	2016	2017
Карась	5303	7355	9367
Товстолоб	11522	10877	9115
Короп (сазан)	9807	9081	9017
Ляц	2946	3512	3264
Тараня (плітка)	2417	2847	2712
Плоскирка	877	1194	1317

Білий амур	485	485	471
Синець	136	140	248
Краснопірка	145	131	244
Верховодка	243	123	222
Чехоня	95	90	133
Білизна	37	39	44
Клепець	15	20	22
Лин	15	20	39
Рибець, сирть	21	10	46
В'язь	7	6	8
Головень	21	11	5
Хижі види			
Судак	732	913	1091
Окунь	267	517	432
Щука	305	271	332
Сом	293	294	327
Бички	2659	771	810

Основними об'єктами океанічного та морського вилову у 2017 році були бички – 22,989 тис. тонн (табл. 4).

Із наведених у таблиці 4 даних випливає, що найбільше зростання вилову спостерігалось за рахунок бичків; порівняно з попереднім періодом 2015 р. воно становить 147%.

Загальна кількість виловлених оселедцевих у 2017 році становила 17,732 тис. тонн. За згаданий період в уловах оселедцевих переважала тюлька, яка практично становила основну масу вилову (77–78%) (табл. 4).

Таблиця 4. Обсяг добування океанічних і морських об'єктів рибальства, тонн

Морські види риб	Роки		
	2015	2016	2017
1	2	3	4
Морські окуні, морські зубатки та близькі до них види з них:	15 680	19 647	23 106
Бички	15 643	19 507	22 989
Піщанка	32	103	110
Барабуля	–	–	3
Морський карась	–	–	3
Із них оселедцеві:	4200	4376	4254
Хамса	1246	2387	1952
Кілька	1655	1360	1443
Шпрот	536	354	716
Оселедець	8	245	98
Пузанок	28	30	45

Продовження таблиці 4

1	2	3	4
Ставридові, кефалеві та близькі до них види, із них:	684	888	949
Піленгас	303	593	662
Атеріна	304	166	166
Кефаль	74	121	108
Ставрида	1	6	–
Камбала	86	142	109
Катран	4	7	2
Скати	9	18	29
Прохідні види	12 406	14 552	13 897
Тюлька	11 795	13 977	13 203
Оселедець азово-чорноморський	154	128	275
Пузанок каспійський	13	12	–
Форель	407	353	360
Осетер	14	39	22
Бестер	5	10	8
Веслоніс	–	–	26
Стерлядь	6	6	1

Група лососевих в основному була представлена одним представником – фореллю, її вилов у минулому році становив 360 тонн.

З осетрових риб у 2017 р. вирощували та виловлювали зі штучних водойм осетрів, веслоносів, бестерів і стерлядь. У сукупності було вирощено та виловлено всього 57 тонн осетрових риб.

Найбільшу частку у вилові осетрових займали осетри та веслоноси, їх вилов становив 48 т, або 84,2% від загального вилову осетрових риб (табл. 4).

Отримані дані свідчать про різке зниження частки океанічної й морської риби та збільшення частки представників прісноводного комплексу в обсязі вилову риби (рис. 6).

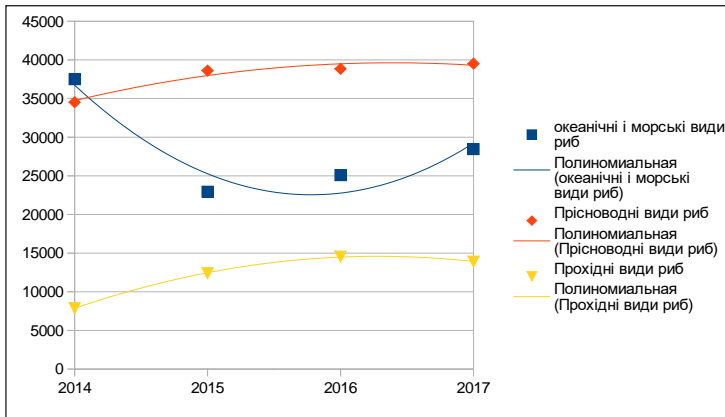

Рис. 6. Вилов морських, прісноводних і прохідних видів риб

Слід зауважити, що доцільно продовжувати роботу, спрямовану на переорієнтацію господарств внутрішніх водойм на широке впровадження ресурсозберігаючих технологій із переходом підприємств на прогресивні технології вирощування товарної риби.

Водні безхребетні у вилові становили всього 10,8 тис. т, або 11,6%. Основну масу водних безхребетних становили ракоподібні та молюски (8,7 та 1,7 тис. тонн). Із ракоподібних 98,2% займав криль. Лише незначну частину становили креветки та раки. Молюски були представлені у вилові рапанами та мідіями, вилов яких був незначний (1,37 та 0,3 тис. т). У структурі вилову 80,7% становили рапани, 19,2% – мідії та 0,1% – інші безхребетні.

Рибне господарство України за рахунок власних ресурсів забезпечує лише одну третину потреби населення в рибі й морепродуктах. Результати аналізу економічної ситуації України в галузі рибної промисловості, що склалася в рибному господарстві внутрішніх водойм, а також тенденції можливих змін свідчать, що в разі відсутності державної підтримки галузі не будуть подолані негативні закономірності в її розвитку.

Висновки з дослідження та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. Для забезпечення сталого розвитку галузі, зміцнення продовольчої незалежності країни слід вирішити питання, які стосуються еколого-економічних проблем розвитку рибогосподарського комплексу, удосконалення господарського механізму управління рибною галуззю, активізації інноваційних та інвестиційних процесів, раціонального використання природних водних живих ресурсів.

Також слід приділити неабияку увагу науково-технічному забезпеченню та науковому супроводу діяльності рибного господарства. Пріоритетними напрямками буде наукове обґрунтування обсягів сировинної бази та раціонального рибальства, охорона водних екосистем, технології перероблення водних рибних ресурсів. У наших підприємств уперше з'явилася можливість узяти в оренду частину моря й розводити морські види риб. Чорне море ідеально підходить для різних видів камбал, сибірського осетра, райдужної форелі, лосося, мідій і навіть устриць *Grassotrea gigas*. Саме за такою схемою працюють у європейських країнах, там 70% риби вирощується штучно.

Також важливо здійснювати співробітництво з країнами-партнерами у сфері спільного вивчення сировинних ресурсів, рибопереробки й маркетингу створення інфраструктури рибогосподарської галузі, підготовки фахівців тощо. Ці заходи необхідні для ліквідації «вузьких місць» рибної промисловості.

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ВЫЛОВА РЫБЫ В ВОДОЕМАХ УКРАИНЫ

¹*Шкарупа О.В. – старший преподаватель*

¹*Марценюк Н.А. – к. с.-х. н., доцент*

²*Пличко В.Ф. – заместитель начальника управления*

организации рыболовства, аквакультуры и научного обеспечения отрасли; начальник отдела организации промышленного рыболовства Госрыбагенства

¹*Марценюк В.П. – к. с.-х. н., доцент*

¹*Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины*

²*Государственное агентство рыбного хозяйства Украины*

Проанализирована динамика вылова рыбы в водоемах Украины за последние 3 года. Представлены количественные показатели различных видов рыб. Установлено, что за последние 3 года вылов в Украине постепенно увеличился по сравнению с 2015 г. на 5,6 тыс. тонн. Из внутренних водоемов вылов в 2017 г. составил 42,176 тыс. тонн, а это – 50,2% от общего вылова. Анализ вылова гидробионтов последних лет показал, что доля вылова рыбы во внутренних водоемах постоянно увеличивается. Основными объектами вылова Украины являются во внутренних водоемах – карповые (карась, толстолоб, карп), в морских водоемах – бычки. Дана оценка современному состоянию рыбной отрасли, определены пути дальнейшего развития.

Ключевые слова: внутренние водоемы, лов рыбы, пресноводные и морские виды рыб, потребление.

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF FISHING IN THE RESERVOIRS OF UKRAINE

¹*Shkarupa O.V. – Senior Lecturer*

¹*Martsenyuk N.A. – Candidate of Agricultural Sciences, Docent*

²*Plichko V.F. – Deputy Head of the Directorate for the Organization of Fisheries, Aquaculture and Scientific Support of the Industry;*

Head of the Department of the Organization of Industrial Fisheries of the State Fishery

¹*Martsenyuk V.P. – Candidate of Agricultural Sciences, Docent*

¹*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

²*State Agency of Fish Industry of Ukraine*

The analyzed dynamics of catch fish in Ukrainian waters during the last 3 years. The presented quantitative indicators of different species of fish. It has been established that over the past 3 years the catch fish in Ukraine has gradually increased in comparison with 2015 at 5,6 ths. tonnes. From the inland reservoirs the catch in 2017 amounted to 42,176 thousand tons, that 50,2% of the total catch. The analysis of the catch of hydrobionts at last years has shown that the share of fish caught in inland waters is constantly increasing. The main objects of the catch of Ukraine are: in the internal reservoirs – carp (crucial carp, white carp, carp) in marine reservoirs – goby. The estimation of the current state of the fish industry is given, the ways of further development are determined.

Key words: internal reservoirs, fishing, freshwater and marine species of fish, consumption.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добування водних біоресурсів за 2017 р. / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Изергин Л., Дирипаско О. Биологическое обоснование для определения лимитов и прогнозов изъятия водных биоресурсов в Азовском и Черном морях на 2018 год. Бердянск, 2017 р. 114 с.
3. Озиранский Ю., Колесник Н., Щербак С., Кононенко Р., Федоренко М., Мосницкий В., Некрасов С. Современное состояние рыбохозяйственной отрасли Израиля (обзор). *Рибогосподарська наука України*. Київ: Вид-во ІРГ ААН, 2017. № 1 (39). С. 6–28.
4. Самофатова В., Демчук С. Сучасний стан та напрями розвитку рибного господарства у внутрішніх водоймах України. *Економіка харчової промисловості*. Одеса, ОНАФТ Україна. № 2 (26) 2015. С. 41–46.
5. Офіційний сайт Державного агентства рибного господарства України. URL: <http://www.darg.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://www.sfs.gov.ua>.

REFERENCES

1. Extraction of water bioresources in 2017. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Izergin L.V., Diripasco O.A. (2017). *Biologicheskoe obosnovanie dlja opredelenija limitov i prognozov iz#jatija vodnyh bioresursov v Azovskom i Chernom morjah na 2018 god* (Biological justification for determination of limits and forecasts for the seizure of water bioresources in the Azov and Black seas for 2018). Berdiansk. [in Russian].
3. Oziransky Yu., Kolesnik N.L., Shcherbak S.D., Kononenko R.V., Fedorenko M.O., Mosnitsky V.A., Nekrasov S.A. (2017). Modern state of the fishery industry of Israel (review). *Fishery science of Ukraine*. Kyiv: View of the IWG AAN. No. 1 (39). pp.6–28. [in Russian].
4. Samofatova V.A., Demchuk S.I. (2015). Suchanyj stan ta naprjamy rozvytku rybnogo gospodarstva u vnutrishnih vodojmah Ukrai'ny (The present state and directions of development of the fish industry in the internal waters of Ukraine). *Economy of the food industry*. Odessa ONAFT Ukraine. No 2 (26). 2015. pp. 41–46. [in Ukrainian].
5. Official site of the State Agency of Fisheries of Ukraine. URL: <http://www.darg.gov.ua>
6. Official site of the State fiscal service of Ukraine. URL: <http://www.sfs.gov.ua>